

Дејан Алексић

УЧЕЊАК

Отац га је довео у нашу кућу једне септембарске вечери. Изненадни гости нису били нарочита реткост, али о незнанцима би се, између оца и мајке, претходно обично разменила покоја реч за столом. Одмах је било јасно да је ова посета дошла изненада и да је по нечему посебна. У таквим приликама отац би био узнемиренији него иначе. Чешао се усиљено иза уха и изгледао као да управо треба нешто да донесе или пронађе. Накратко би оклевао око стола, а онда нагло сео, отпочињући причу неким уопштеним закључком. Потом би се насмејао на сопствен рачун. Чинило ми се да то ради због претеране срдачности.

Мајка је управо завршавала кроћење јогунастих сподобица од киселог теста када је испред врата залајао наш пас, раздражљиво и упорно, како је најчешће дочекивао само поштару или залутале просјаке. Упитно је слегла раменима погледавши ме и журбено послала тесто у уљем премазан плех. Рекла је нешто што нисам чуо од продорног цвилежа који ми је у том трену запарао слух. Отац је ретко тукао Бубику. Поткачио би је каткад ногом, али сам знао да се после кајао. Тада је потајно излазио из куће и односио храну псу. Често сам га затицао у умиљатом разговору са устрепталом њушкицом око које пуцкета прстима. Он је, заправо, одувек гајио занимање за животиње. У то време се бавио и пчеларством – више, како ми се чинило, из радозналости и љубави, него због некакве рачунице.

– Немојте се изувати – чуо се глас оца из предсобља. Онда је опсовао на рачун пса и гласно се насмејао.

– Мене животиње воле – рече непознат глас и потом се зачу куцање на вратима собе. Када је гост ушао, мајчино лице се развукло у осмех. Стајала је наред собе, брашњавих руку, мало одмакнутих од тела, као у пијанисткиње којој је, неким чудом, наједном нестао клавира под прстима. Човек се представио и рекао нешто посвећено њеној вредноћи. Био је висок и проћелав. Његовим мршавим, необријаним лицем лутао је некакав потамнели сјај. Помислио сам да сам такво лице негде већ видео, у неком црно–белом вестерну. Осећао се на дуван и изношену кожу.

– Уосталом, и човек је нека врста животиње – рече седајући – зоон политикон, што би се рекло. Прешавши руком преко образа, стисну усне као да га је од тих речи спопала изненадна мучнина.

– Па, јесте... – одврати мој отац набирајући чело – родиш се, живиш и умреш, ко псето... За последњом речи отеже се један тежак и дубок уздах. Углавном је своје реченице завршавао уздахом. Као да је тако хтео да појача искреност и трагику својих мисли.

– Видиш, човек је завршио политику и зна многе паметне ствари – настави отац, упирући поглед у мене, што је значило да треба да останем са њима и упијем што више те памети.

– Политичке науке – рече значајно гост машивши се руком ка џепу.

– И марксизам – додаде. Споро извуче пакло цигарета и стави га на сто.

У нашој кући се није пушило. Родитељи су били непушачи. Упозоравајући друге на моје крхко здравље и проблеме са астмом, учинили су да број оних који нас посећују прилично опадне. Мајка је једном приликом веома замерила својој рођеној сестри због неумерености у пушењу. Тетка је отада, приликом боравака код нас, морала да излази на терасу сваки пут када би пожелела да запали. Чак и зими. Немој никада да пропушиш, рекла ми је једном вративши се са пуш-паузе цвокоћући, од тога можеш лако да се прехладиш.

Кифлице са сиром већ су увелико мирисале када се кроз собу извио густо прамен дуванског дима. Струјао је споро, колутајући се у плавичасте авети. Отац је прешао руком преко чела, а мајка једном продорно кинула насмејавши се самој себи. Узвикну по навици „истина!”, иако се није знало на шта одређено мисли.

– Дим – отпоче изненада гост – та сјајна илузија која нас опсењује. Изговорио је то свечаним гласом као да открива важну и свету тајну. Још једном је повукао дим и издахнувши наставио замишљено да посматра његове краткотрајне облике. Кружећи кажипрстом по ободу пепеларе коју је мајка спустила пред госта, отац се нелагодно насмеја. Знао сам да никада није озбиљно размишљао о диму и да му је

сада мало непријатно што нема ништа значајно да дода речима које је човек тако лепо и учено изговорио.

– Где има дима, има и ватре – рече отац најједном озарено. Видело се да му је лакнуло. Онда се искрено лупи по челу замерајући себи што се није сетио да госта понуди алкохолом. Гост је најпре одбијао али на крају сасвим попусти пред тврдом решеношћу мог оца да исправи свој некултурни пропуст. Мајка још једном кину. Овога пута отац рече „истина”. За то време, гост је отпочео причу о пушачкој страсти латиноамеричких диктатора и имицу револуционарног духа који је незамислив без добрих цигара.

– Пушење је, наравно, штетно – рече – али и сам живот је штетан. Ко живи, тај умире. Мајка се сложила завирујући погнуто кроз окно рерне.

Отац похвали ракију речима о добром пореклу и нали чаше. Онда подиже своју и мало одасу.

– За покој душе – рече и одмах упита – Колико је била стара?

– Мајка никад нија стара. Али, ето... – застаде гост. Угаси цигарету и дохвати се чаше. – Човек схвати шта је самоћа тек када остане без мајке. Тешко ми је да причам о томе... – рече положивши руку на груди као да тражи самилост. Отац му нали још једном и уздахну. Знао сам да му свака прича о родитељима доноси сећање на патњу, јер је одрастао као сироче.

Тада је почела да се одвија тајна неочекиване незнанчеве посете. Отац га је упознао исте вечери на састанку Удружења пчелара. Разменили су неколико речи, а потом заједно отишли са скупа. Незнанац се пожалио на тешку ситуацију и замолио за новчану позајмицу.

– Данас се не исплати умирати – закључи отац отревши са стола неколико проливених капи ракије. Протрља дланове и раскрили их према лицу као књигу. – Има добар мирис – рече поносно. Гост се надовеза неком компликованом књишком фразом и испи до дна. Сваки пут када би му отац досипао незнанац је одрично вртео главом, бунио се и руком давао знак да му је превише сипано. Мајка је редовно празнила пепељару. Брисала би влажном крпом љуспице пепела разлете по столу и нешто успут запиткивала оца. Поменувши датум до којег ће засигурно вратити позајмљени новац, гост рече нешто о Марксовој теорији вишка вредности и замоли да му се покаже пут до тоалета. Док је био одсутан, мајка и отац разменише неколико немих погледа.

– Штета – рече мајка – овако паметан човек, а толико пије.

– И пуши ко Турчин – додаде отац и зацокта језиком. – Проћи ће три дана док ово изветримо. А да је школован, јесте. Прави учењак.

Ја сам ћутао седећи у кутку и загледао блато под својим ноктима. Мој млађи брат и ја смо претходног поподнева пред дворишном капи-

јом сазидали мали замак од квашене земље. Требало је да сутрадан, после мог повратка из школе, сукобимо наше две војске од минијатурних картонских витезова у борби за освајање важног средњовековног упоришта. Брат је већ увелико спавао и уживао сам при помисли како ће сутра цмиздрити.

Из купатила се чуо јак кашаљ помешан са шумом воде која се обрушава из водокотлића.

– Али Маркс је потпуно погрешно схваћен – узвикну гост још са врата уперивши у плафон високо подигнут кажипрст. Мајка у том тренутку испусти неки суд у судоперу и нешто промрмља. Гост, као да се то од њега очекује, усхићено отпоче своју учењачку проповед. Борајући чело горчином визионарске страсти, гледао је у неку замишљену даљину као да погледом прелеће бескрајне алеје збијених глава које се пропињу да га чују. Крилио је руке и ударао шаком о сто у све озбиљнијем беседничком жару. Застао би тек понекад, да себи налије нову чашицу или припали цигарету. Онда би настављао још жучније, као да се рве са смешним патуљцима нашег незнања. Његове исколачене очи, усађене у таму лица, сјактаху мутном ватром.

Звон телефона ми се учини као аплауз. Мајка журно изађе у предсобље и затвори врата за собом. Гост изненада заћута. Глава му је била сасвим погнута и чинило се да ће заспати. Између прстију му је догоревала цигарета. У тишини се чуо само нејасан разговор који је мајка водила са неким.

– Све је то тачно – отац прекиде неугодно ћутање. – Али шта то вреди када овај мали ништа од тога неће да научи. Има слабу из тог марксизма... – Показавши на мене, отац само одмахну руком. Незнанац окрену отежалу главу и први пут ме погледа. Изгледао је уморно али се напрезао да на своје тамно чело навуче израз прекора. Одмеравао ме је као да жели да се присети неке речи у коју би сажео опис моје јадне прилике. Шејн, помислих, личи на једног од бандита који прогањају Шејна.

– Који си разред? – упита ме једва преваљујући речи преко усана.

– Први средње – рекох спремно као да сам све време чекао да ме управо то пита.

– И?

– И идем пре подне у школу.

Он се мало примаче.

– Мислиш да си много бистар, а?

Оборио сам поглед и сакрио своје прљаве нокте. Негде на потиљку сам осећао како ми се јежи кожа. Отац изненада устаде и хитро, као да се изненада нечег важног сетио, изађе из собе. Сад сам готов, помислих, једва скупивши храбрости да погледам госта. Зачудо, жмурио је. Глава му је била клонула толико да је брадом дотицао груди. Жар ци-

гарете се беше опасно примакао прстима. Мора да смишља нешто много мудро, прође ми кроз главу, и истовремено осетих стид што нећу имати шта да одговорим на тако велике речи. Пекле су ме очи од дима. У соби је било толико загушљиво и топло да сам осетио како ми образи бивају све врелији.

– Ију! Па ово је све загорело – панично цикну мајка банувши у собу. Гост поскочи са столице. Једном руком је протрљао очи, а другом стресао жар догореле цигарете са себе. Из отворене рерне је покуљао густе облак дима обујмљујући мајку која се непрестано јадала. Спасен сам, рекох себи и устадох да широм отворим прозор. Гост је стајао наред собе и немо посматрао моју мајку како ознојеног лица узалудно витла крпом кроз ваздух. Убрзо се појавио отац. Махао је испред лица великом смеђом новчаницом, бранећи се од дима као од рђавог сна. Мајка опсова помињући моју и очеву непажњу. Читава јурњава ми је личила на некакав лакрдијашки ритуал. Уздржавао сам се да не праснем у смех, знајући да се то не би свршило добро по мене. Мајка кину гласније него претходни пут.

– Истина је увек близу – рече гост. – Лепо ви рекосте – обрати се оцу – где има дима има и ватре.

Отац се мучно насмеја.

– Ко ради, тај и греши – рече, и повуче госта у предсобље.

– Ионако је време да крнем. Већ је касно. Иначе, син вам је веома, веома бистар. Недостаје му само мало радне дисциплине.

– Данашња деца имају више него што им треба – рече отац. Јасно сам чуо шушањ новчанице и очев шапат.

– Велико вам хвала – рече гост. – Знате ли ви шта је овај човек измислио? – упита потом, пеглајући новчаницу дланом. – Штампарију!

– Их, Немци су ти то, брале... – зачух оца како уздише.

Бубика је залајала пре него што су се улазна врата отворила. Чекала је испред. Отац се саже и дохвати братовљеву патику. Опсова уз осмех. Потом изађоше настављајући причу о *неком музичару* који је, пак, представљао новчаницу од сто марака. Разговор се убрзо помеша са бесоморним лавезом и цвиљењем.

Помогао сам мајци да извуче плех са прегорелим пецивом из рерне. Кифлице су по рубовима биле сасвим угљенисане, а на средини поднадуле и сјајне као образи малих зајапурених црнаца. Соба је мирисала на палеш. Отац се вратио и заповедио одсечним гласом да одем и вежем пса.

Бубика је пред дворишном капијом још увек режала и гребала траву, не базирајући се на позиве. Мало даље, на неколико корака од капије, видео сам прилику која стоји. Био је то он. Гост. Стајао је тамо, у мраку, и мокрио право по крововима средњовековног замка. Једном руком се придржавао за суседову ограду и видело се да није сигуран на ногама.

– Шта бленеш, мали – рече промукло – мислиш да паметни људи не пишају?

Подигох пса у наручје и одјурих. Кроз тешки кашаљ који зачух иза себе провлачио се звекет копче на каишу.

Сутрадан сам по доласку из школе рекао брату да ћемо срушити замак.

– Ружан је – рекох. – Уосталом, велики смо да би се играли у блату.

– Плашиш се да не изгубиш – одврати он заједљиво.

– Срушићемо га и тачка – викнух и ударих му чвргу. Он отрча ронзајући.

Следећих вечери сам могао чути оца како учестало говори о поштењу као највећој врлини. Ја лако препознам преваранте, рекао би, много сам таквих упознао у животу. Овај није од тих. Знам човека из Удружења. Вратиће.

Стајао бих притајен иза врата када би мислили да сам у кревету и слушао. Мајка је углавном ћутала.

Прошао је дан за враћање дуга и још много дана, али гост се није појављивао. Отац га је све ређе спомињао. Мислим да је тако у њему планула искра неповерења према ученим људима. Понављао је да човека чини образ а не школа и звање. Убрзо је напустио пчеларство и купио пар кунића.

Једне вечери сам остао будан дуже но иначе. Помагао сам мајци у изради декоративних ружа од теста. Отац је ушао мрзовољан и блед. Дуго је оклевао да каже разлог свог лошег стања и дубоко је уздахивао. Када су речи покуљале, личио је на покајника. Био сам поносан што отац о тако озбиљним стварима прича не отеравши ме претходно у кревет. Испоставило се да је од једног свог пријатеља, пчелара, дознао све о нашем госту. Да је олош и манипулант и да му је мајка умрла већ пет-шест пута, а отац такође. Да је преварио више људи него што има косе на глави.

– Вуцибатина једна – зашкругтао је отац зубима. – Криминалац! Зар је мене нашао да насамари тим учењачким глупостима!

Мајка је покушала да га смири али са мало успеха. Хуктао је и уздисао, а онда се окренуо према мени и мирним гласом рекао да је живот најбоља школа. Само сам климнуо главом и кренуо у своју собу.

Брат је већ увељико спавао. Узео сам црни фломастер и нацртао му витешке бркове. Заспао сам брзо. Те ноћи сам сањао како ми из стопала ничу бокори плавих цветова.